

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Калакура Я.С.

НОВІТНЯ УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

У статті з'ясовується низка нових тенденцій розвитку української історіографії історії зарубіжних країн. Також розглядається діяльність провідних українських істориків, українознавців, наукових осередків та шкіл доби незалежності, аналізується їхній доробок, основні напрями і тематика студій, найважливіші праці з всесвітньої історії з погляду україноцентризму. Виокремлено вузькі місця, прогалини і сформульовано актуальні завдання подальшого вивчення зарубіжного світу.

Українознавство як система наукових знань про Україну, український народ і світове українство, починаючи з доби княжих та козацьких літописів, із часів В.Антоновича, М.Грушевського, М.Драгоманова, І.Франка, А.Кримського та ін., ніколи не замикалося у колі виключно своїх етнічних проблем, його завжди цікавили й цікавлять інші народи, і не тільки сусідні. Згадаймо принаймні одного з фундаторів українознавства та національної історіографії, видатного вченого і державного діяча Михайла Грушевського. Паралельно зі створенням багатотомної «Історії України-Руси» він підготував і в 1919 р. оприлюднив «Всесвітню історію в короткому викладі» у двох томах, зазначивши, що «всесвітня історія... все більше хоче бути історією всього людства, а не тільки деяких вибраних народів»¹. Орієнтуючись на осмислення цілісності українського історичного процесу,

---

¹ Грушевський М.С. Всесвітня історія в короткому вигляді. – К., 1919. – Ч. 1. – С. 4.

включаючи культурний, політичний, релігійний, економічний, соціальний та освітній розвиток, історик наголошував, що його можна досягнути лише в контексті світового історичного процесу².

Реальні можливості для реалізації такого підходу створилися з відновленням державної незалежності України, коли почався принципово новий етап у розвитку українознавства, включаючи й українську історіографію. Однією з примітних особливостей цього етапу став незрівнянно підвищений інтерес дослідників до історії зарубіжних країн. За минуле двадцятиріччя опубліковано велику кількість якісно нових узагальнюючих і монографічних праць, наукових статей, навчальних посібників. За нашими підрахунками, захищено близько 70 докторських і понад 400 кандидатських дисертацій за спеціальністю «всесвітня історія». Ось чому й назріла необхідність історіографічного осмислення напрацювань українських істориків, підведення підсумків та окреслення перспективних напрямів подальших студій з історії зарубіжного світу.

Актуальність поставленої проблеми зумовлюється низкою чинників, зокрема: а) набуттям Україною статусу повноправного суб'єкта міжнародного права, зрослими масштабами й новою якістю її дипломатії та зовнішньої політики, науковим підґрунтям якої виступає дослідження історії зарубіжжя і досвіду міжнародних відносин; б) інтеграцією української історіографії у світовий історіографічний простір та необхідністю долучення українських істориків до досліджень всесвітньої історії; в) потребами суспільства мати своє, українське, бачення історії зарубіжних країн, насамперед сусідніх; г) зміною методологічних орієнтирів українських істориків, їхнім відходом від партійно-класового трактування світового історичного процесу і міжнародних відносин. І, нарешті, внесок українських істориків у дослідження історії зарубіжного світу ще не отримав системного висвітлення в наявних

---

² Див.: *Винар Л.* Думки про грушевськознавство // Михайло Грушевський і Львівська історична школа. – Нью-Йорк–Львів, 1995. – С. 14.

історіографічних публікаціях, хоча маємо декілька аналітичних і оглядових праць, автори яких (З.Баран, С.Віднянський, Л.Зашкільняк, Г.Кипаренко, А.Козицький, С.Мовчан, С.Сирота та ін.³) торкнулися низки важливих методологічних питань сучасного історіографічного процесу в Україні та за рубежом, стану дослідження в українській історіографії проблем всесвітньої історії та історії окремих регіонів і країн.

З цього погляду особливої уваги заслуговує ґрунтовна розвідка С.Віднянського щодо діяльності наукових осередків і наукових шкіл, а також проблематики досліджень українських істориків із всесвітньої історії⁴. Цікаві спостереження і зауваги стосовно проблематики досліджень, у тому числі дисертаційних, із всесвітньої історії в сучасній Україні, їх періодизації та методології, досягнень та упушень висловив А.Кудряченко⁵. Зацікавлення цим контекстом виявив і автор цих рядків, торкнувшись спільних методологічних засад українознавства та всесвітньої історії⁶, та доповнив нове видання свого лекційного курсу «Українська історіографія» підрозділом «Проблеми всесвітньої історії очима українських істориків»⁷. Вітчизняному досвіду цивілізаційного підходу до

---

³ Див.: *Зашкільняк Л.* Методологія історії від давнини до сучасності. – Львів, 1999. – 226 с.; *Його ж.* Методологічні аспекти світового історіографічного процесу і сучасна українська історична наука // *Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми.* – Львів, 2004. – С. 24-57; *Його ж.* Сучасна світова історіографія. – Львів, 2007. – 312 с.; Дослідження проблем всесвітньої історії // *Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми.* – С. 260-401; *Віднянський С.В.* Проблеми всесвітньої історії в українській історіографії: стан та перспективи досліджень // *Україна–Європа–Світ.* – Тернопіль, 2010. – Вип. 5: Серія: історія, міжнародні відносини. – С. 23-36 та ін.

⁴ *Віднянський С.* Стан, проблеми та перспективи досліджень із всесвітньої історії в Україні // *Український історичний журнал (далі – УІЖ).* – 2010. – № 5. – С. 166-179.

⁵ *Кудряченко А.* Дослідження з проблематики всесвітньої історії у сучасній Україні // *УІЖ.* – 2011. – № 1. – С. 180-194.

⁶ *Калакура Я.С.* Взаємовпливи методологічного інструментарію українознавства та всесвітньої історії // *Українознавство.* – 2011. – № 4. – С. 148-154.

⁷ *Калакура Я.С.* Українська історіографія: Курс лекцій. 2-е вид., доп. – К., 2012. – С. 449-454.

дослідження всесвітньої історії присвячений третій розділ монографії В.Гончаревського⁸. Важливі питання аналізу світового історичного процесу з погляду його цивілізаційного трактування порушив В.Косміна⁹.

Мета пропонованої статті полягає в тому, щоб із урахуванням оприлюднених розвідок систематизувати новітні надбання українських істориків про зарубіжний світ, виокремити провідні тенденції нарощування знань із всесвітньої історії з позицій україноцентризму, тобто їх українського виміру і власних оцінок, проаналізувати проблематику дослідження історії країн Європи, Америки, Азії й Африки, виявити вузькі місця і прогалини в українській історіографії та окреслити деякі перспективні напрями подальших студій.

Приступаючи до реалізації цієї мети, необхідно з'ясувати окремі термінологічні поняття, звернути увагу на особливості і тенденції новітньої української історіографії у світлі сучасного історіографічного процесу, визначити місце в ньому інтелектуального потенціалу істориків України і висловити ряд застережень. Передусім зазначимо, що під новітньою українською історіографією більшість дослідників розуміють розвиток історичних знань в умовах незалежності України на засадах принципово нової історіографічної ситуації та методологічної переорієнтації пострадянських науковців. Вона виступає як національний компонент сучасної світової історичної науки, що представляє собою досить складну і розгалужену, а водночас і цілісну систему знань. У ній важливе місце посідають: загальна історія світу, історія окремих континентів: Європи, Азії, Америки, Африки; історія окремих регіонів або етнічних груп: історія слов'ян, арабських народів, народів Сходу, Латинської Америки та ін.; історія окремих держав і народів (Німеччини, Франції, Польщі, України, Китаю, Японії тощо); історія окремих епох: стародавнього світу, середньовіччя, нового і новітнього часу; історія певних сфер

---

⁸ Гончаревський В.Е. Цивілізаційний підхід до історії: сучасний український досвід (1991–2009). – К., 2011. – 220 с.

⁹ Косміна В.Г. Проблеми методології цивілізаційного аналізу історичного процесу. – Запоріжжя, 2011. – 310 с.

суспільного розвитку, як, наприклад, народного господарства, культури, релігії, військової справи та воєн, дипломатії тощо. Крім того, до структури світової історичної науки відносять її спеціальні галузі та дисципліни, зокрема, історіософію, історіографію, джерелознавство, геральдику, сфрагістику та ін. Усі ці сегменти, взяті разом, синтезують і утворюють цілісну систему знань про історію світу, історію всього людства, в тому числі й про Україну і світове українство, про розвиток світової історичної науки та її складових. У цьому відношенні методологія всесвітньої історії за своїм системним спрямуванням наближена до українознавства. Принципи системності й україноцентризму спонукають дослідників пам'ятати й про інші компоненти системи, зокрема про вплив міждержавних і міжетнічних чинників на побутування українських діаспор у різних країнах на тлі світових процесів. На шляхах послідовного дотримання цих принципів можна досягнути український контекст цілісності світу в його багатоманітності, виявити проблеми, що потребують розв'язання на міждержавному та міждисциплінарному рівнях. Зрештою, завдяки цьому історія України інтегрується у всесвітню історію як цілісність, що своєю чергою відкриває додаткові можливості для поглибленого осмислення українського бачення історії зарубіжного світу, для формування повноцінної історичної свідомості українського суспільства. Забігаючи наперед, зазначимо, що переважна більшість праць українських дослідників, задекларованих як «всесвітня історія», фактично не містять української складової і можуть бути віднесені до досліджень із зарубіжної історії.

Відомо, що давня традиція української історіографії була перервана в радянські часи, коли дослідження всесвітньої історії та міжнародних відносин зосереджувалися здебільшого в Москві і частково в Ленінграді. Тільки в 1990-х роках – на початку XXI ст. вона дістала нове продовження, зумовлене необхідністю критично переосмислити погляди радянської історіографії на ключові проблеми всесвітньої історії загалом, історії країн Європи, Америки, Азії та Африки зокрема, створити українську візію навколишнього світу, оприлюднити відповідну навчальну літературу, національні підручники для

всіх ланок системи національної освіти. Для цього необхідно було підготувати також нові й перепрофільовати наявні дослідницькі кадри, створити відповідні наукові та видавничі центри, сформувати наукові школи.

Нині провідні осередки наукового опрацювання історії зарубіжного світу зосереджені в НАН України, на кафедрах всесвітньої історії, стародавньої, середньовічної, нової та новітньої історії, історії зарубіжних країн, історії слов'ян, міжнародних відносин Київського, Львівського, Харківського, Одеського, Чернівецького, Дніпропетровського, Запорізького, Ужгородського, Прикарпатського, Волинського, Таврійського, Києво-Могилянської й Острозької академій та інших університетів, а їх координатором виступає Інститут історії України НАНУ (директор – академік В.Смолій), його відділ всесвітньої історії і міжнародних відносин, очолюваний з 1991 р. проф. С.Віднянським. Під егідою інституту видається міжвідомчий науковий щорічник «Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки». З осені 2011 р. почав функціонувати Інститут всесвітньої історії НАН України (директор – д.і.н., проф. А.Кудряченко), створений на базі Інституту європейських досліджень. Проблеми сучасної історії зарубіжних країн знаходять відображення в наукових вісниках і працях академічних Інститутів сходознавства ім. А.Кримського, світової економіки і міжнародних відносин, Дипломатичної академії при МЗС України. В 2011 р. Національний науково-дослідний інститут українознавства МОНмолодьспорт України трансформований у Національний науково-дослідний інститут українознавства та всесвітньої історії. Питання всесвітньої історії і зовнішньої політики посідають помітне місце в матеріалах численних наукових конференцій, симпозіумів і круглих столів, на сторінках «Українського історичного журналу»¹⁰ та інших періодичних видань, зокрема ННДІУВІ.

За минуле двадцятиріччя зусиллями українських істориків підготовлено й оприлюднено національні підручники, навчальні посібники та лекційні курси з історії стародавнього світу

---

¹⁰ Віднянський С.В. Рецепції всесвітньої історії на сторінках «Українського історичного журнал» // УІЖ. – 2007. – № 5. – С. 212-216.

(О.Крижанівський), античності, Стародавньої Греції та Риму (В.Балух, О.Бандровський, Д.Воротняк, Ю.Макар, О.Петречко, С.Пивоваров, М.Скржинська, В.Ставнюк та ін.), середніх віків (О.Крижанівський, О.Крижанівська, Г.Острогорський, Н.Подалаяк, В.Рубель, М.Рудь), нової і новітньої історії (Ю.Бураков, М.Варварцев, Б.Гончар, О.Джеджора, В.Кириченко, А.Козицький, С.Троян, В.Фісанов), історії західних та південних слов'ян (З.Баран, М.Кріль, В.Самчук, В.Яровий), історії окремих країн (М.Бурян, С.Віднянський, Л.Зашкільняк, О.Іваницька, Є.Камінський, М.Крикун, А.Кудряченко, О.Кураєв, О.Іваненко, А.Пелешко, Г.Хижняк, О.Чувпило та ін.). Варто зазначити, що в навчальній літературі як складовій української історіографії, утверджується й нова концепція історії Росії, українсько-російських відносин, що знайшло відображення в низці опублікованих посібників (В.Духопельников, Г.Казьмирчук, Н.Лешкович, О.Ляпіна, В.Мордвінцев та ін.).

Однією з характерних рис нової авчальної літератури є намагання більшості авторів викласти українське бачення вузлових проблем всесвітньої історії та історії зарубіжних країн, окреслити місце в ній України, розкрити її взаємини з іншими країнами. Підготовка нового покоління шкільних і вишівських підручників та посібників супроводжувалася зміною методологічних підстав українських істориків, відходом від домінування формаційного трактування світового історичного процесу на користь цивілізаційному, відповідним переглядом проблематики наукових досліджень, збагаченням джерельної бази, підвищенням інтересу до новітніх надбань зарубіжної історіографії, розширенням наукових контактів та співробітництва із зарубіжними істориками, формуванням нової генерації фахівців. На жаль, далеко не вся навчальна література базується на оригінальних джерелах, власних наукових дослідженнях, частина її переобтяжена запозиченнями з перекладної історіографії Росії, а вона, як відомо, сповідує принцип русоцентризму.

Зупинимось докладніше на пріоритетних зацікавленнях українських істориків всесвітньою історією та історією зарубіжних країн, на тематиці їх наукових досліджень. Головні

зусилля зосереджені насамперед на тих проблемах, які замовчувались, спотворювались або не знаходили об'єктивного висвітлення в радянській історіографії. З цього погляду привернула до себе увагу монографія Т.Орлової¹¹, підготовлена з позицій синергетики і присвячена глобальній історії в умовах індустріального та постіндустріального суспільства. Авторка виокремила такі сфери глобалізації як духовність, політика, міжнародні відносини, економіка, соціальні процеси, що з різним часовим виміром і рівнем динамічності протікають на всій планеті, включаючи й Україну. Добру послугу історикам зробив відомий український філософ Ю.Павленко своїми ґрунтовними дослідженнями з історії світових цивілізацій¹², обґрунтувавши перспективність цивілізаційного підходу в дослідженнях із вітчизняної і всесвітньої історії.

Які ж найбільш важливі та магістральні напрями властиві українській історіографії зарубіжної історії в часовому та просторовому вимірах? Шукаючи відповідь на це питання, вимушені обмежитися здебільшого переліком нових імен дослідників, оскільки формат статті не дає можливості подати навіть назви усіх праць.

На зламі тисячоліть, як зазначає О.Бандровський, помітний крок уперед у своєму розвитку зробило українське антикознавство¹³. Свідченням цього є праці, зокрема Інституту археології НАН України (В.Зубар, С.Крижицький, Г.Русяєва), наукових осередків і шкіл Харківського (В.Кадеев, І.Сергеев, С.Сорочан), Київського, Одеського, Запорізького, Таврійського та інших університетів (О.Мальований, В.Ставнюк та ін.). Автори, спираючись на надбання археологічних експедицій та новітню українську й зарубіжну літературу, збагатили історичні відомості про античні міста Криму й Північного Причорномор'я, їх політичне життя, матеріальну і духовну культуру, поглибили знання з історії Стародавньої Греції і Риму

¹¹ Орлова Т.В. Історія сучасного світу (XV–XXI століття). – К., 2007. – 552 с.

¹² Павленко Ю. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства. – К., 2001. – 358 с.

¹³ Бандровський О. Антикознавство в сучасній Україні // Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми. – С. 275-276.

(О.Жданович, І.Євенко, О.Одрін, В.Перещ, О.Петречко, Е.Петрова, Р.Рейда, І.Сергеєв, В.Храновський, М.Храпунов), давньої історії країн Південної (О.Тортіка) та Східної Європи (П.Шидловський).

З-поміж провідних традицій української історіографії виокремимо підвищений інтерес до сходознавства, започаткованого видатним орієнтологом А.Кримським. У радянські часи, особливо після розгрому в 1930-х рр. його школи, з'являлися лише поодинокі публікації з цієї проблематики. Відновлення українського сходознавства пов'язане з перебудовчими процесами і поверненням в Україну одного з учнів цієї школи О.Прицака (помер у 2006 р.) та створенням у 1991 р. академічного Інституту сходознавства імені А.Кримського (директор Л.Матвеева, померла 2012 р.), а в 1996 р. і Центру сходознавства в Національному університеті «Києво-Могилянська академія», заснування часописів «Східний світ» та «Сходознавство». Згодом сходознавчі осередки відновилися в КНУ імені Тараса Шевченка та ЛНУ імені Івана Франка, а східні мови й історія відповідних країн вивчаються в університетах Харкова, Одеси, Сімферополя, Дніпропетровська, Запоріжжя, Острога та ін. Як наслідок, нове дихання отримала українська візантиністика та орієнталістика. В полі зору сходознавців дослідження візантійського права, майнового становища церковних інституцій у Візантійській імперії, пам'яток історії, літератури і мистецтва, українсько-візантійських зв'язків (К.Бардола, О.Вус, М.Скржинська). А.Домановський дослідив систему державного контролю та регулювання торгівлі у Візантії IV–IX ст., а О.Луговий – роль росів та варанів у Візантії X–XII ст.

Помітними стали нові підходи сучасної української медієвістики до генези і періодизації європейського середньовіччя, політичної та соціально-економічної історії, зокрема Французького, Іспанського, Угорського, Чеського і Польського королівств, їх відносин із Німеччиною, Англією та іншими країнами. Цьому активно сприяє діяльність Української асоціації істориків-медієвістів. Ряд авторів простежує зародження і становлення європейської цивілізації від античності до нового часу (О.Борисова, Т.Олексієвець, В.Шейко). У

працях Н.Подаляк висвітлено соціальні зміни у приватно-сеньйоріальних містах Мекленбурга, а В.Дятлов розглянув становище нижчих верств населення німецьких міст на тлі Реформації другої половини XV – першої половини XVI ст. М.Рудь подав генезу розвитку ремісничого виробництва й торгівлі в містах поморських слов'ян. Питанням церковної історії, місіонерсько-пропагандистської діяльності чернечих католицьких орденів присвячені дослідження Б.Бондарука та М.Чорного. І все ж має рацію О.Вінниченко, що медієвістичні студії в українській історіографії все ще посідають незначне місце¹⁴. Очевидно, це пов'язано з обмеженим доступом наших істориків до відповідних джерел і оригінальної літератури.

Низка нових явищ характерна для української історіографії нової історії країн Європи й Америки, нижня хронологічна межа якої пов'язується з добою Великих географічних відкриттів. Найбільше уваги приділено Англії, її відносинам із Шотландією та Ірландією, історії формування першого в Європі англо–голландсько–французького військово-політичного союзу. Дещо по-новому характеризують українські історики Англійську революцію XVII ст., причини й характер громадянських воєн і селянських повстань, участь Англії у війні проти революційної Франції. Значне місце в новітніх працях займає історія формування колоніальної політики Англії в Північній Америці та Німеччини на африканському континенті, наростання напруженості у відносинах між ними на цьому підґрунті. Історики спростовують радянські стереотипи про «соціалістичний» та «консервативний» характер реформаційного руху нижчих верств німецького суспільства. Сучасні дослідники, продовжуючи виявляти традиційний інтерес до Великої французької революції, «силової дипломатії» наполеонівської епохи (О.Захарчук), стали помітно долати ідеологічні стереотипи минулого, повніше висвітлюють роль політичних ідей просвітників та церкви, більше уваги приділяють дореволюційній історії Франції, її культурі, демонструють зростаючу зацікавленість до історії нового часу

---

¹⁴ *Вінниченко О.* Дослідження проблем середньовічної європейської історії // Там само. – С. 293.

Австрії, Німеччини, Іспанії, Норвегії, Греції та інших європейських країн. Дедалі ширше досліджується експансіоністська політика Османської імперії (В.Крот). Автори не оминули питання реставрації династичної форми правління у країнах Європи в XVII–XX ст. (І.Велігурська). Суттєвих еволюційних змін зазнали дослідження з історії США, особливо їх ранньої колонізації, вивчення антиколоніальної боротьби індіанців, реформування державно-правових інститутів у XVII–XX ст. (С.Жук, А.Дашкевич, В.Калашников, В.Фісанов), а також Канади (О.Сич).

Можна погодитися з думкою Г.Кипаренка та С.Мовчана про те, що в умовах незалежності України сталися позитивні зрушення і проявилися нові тенденції у дослідженнях українських науковців із новітньої історії країн Європи й Америки¹⁵. Історики відійшли від штучної періодизації новітньої історії, нижня межа якої донедавна пов'язувалась із початком так званої «загальної кризи капіталізму» та жовтневим переворотом 1917 р. у Росії, і за рубіж новітньої історії переважно беруть початок або кінець Першої світової війни. Прихильники такого підходу сходяться на тому, що радикальні зміни в усьому світі наступили лише після її завершення: розпалися багатонаціональні імперії, а на їх розвалинах утворилося більше десяти нових держав (шанс досягнення самостійної держави мала й Україна), виникла принципово нова геополітична ситуація, розгорнувся потужний національно-визвольний рух колоніальних народів Азії, Африки й Латинської Америки.

На чільне місце в українській історіографії новітньої історії зарубіжних країн виступила проблематика Сполучених Штатів Америки. Є підстави говорити про формування української американістики, спектр якої охоплює як міжвоєнну історію США (Л.Жиленко, В.Коломойцев, І.Коляда), так і їх політику в умовах «холодної війни», зокрема в Європі (Б.Гончар, А.Дашкевич, І.Коваль, І.Хижняк, В.Чумак), Азії (І.Погорелова), Тихоокеанському регіоні (С.Пронь) та на

---

¹⁵ Кипаренко Г., Мовчан С. Вивчення проблем новітньої історії країн Європи і Америки // Там само. – С. 306-310.

Близькому Сході (І.Зубаренко). Побачили світ перші дослідження щодо еволюції політики США стосовно інтеграційних процесів у Західній Європі (кінець 1980 – початок 1990 рр. – М.Бессонова, Ю.Гончар), американо-українських відносин, ставлення правлячих кіл США до відновлення української державності як у 1917–1920 рр., так і в 1990-х роках (О.Бетлій, Н.Городня, О.Грицун, Ю.Довган, Є. Камінський, Б.Канцелярук, М.Покась та ін.). У полі зору української історіографії залишаються світові імміграційні проблеми, політика країн Центральної і Західної Європи, США і Канади, Аргентини й Австралії, латиноамериканських держав, у тому числі щодо української діаспори (Н.Весела, О.Гуцол, В.Євтух, І.Лаврова, І.Макух-Федоркова, О.Міхасюта, С.Рудик, А.Самойленко, Г.Саранча, О.Сич, І.Судак, О.Ткач та ін.).

В умовах євроінтеграційних процесів набагато зріс інтерес українських науковців до новітньої історії країн Європи. Свідченням цього стала поява двох монографій, підготовлених у академічному Інституті європейських досліджень (нині Інститут всесвітньої історії): «Україна в Європі: контекст міжнародних відносин» та «Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього»¹⁶. Їхні автори порушили низку теоретичних питань міжнародних відносин і європейської безпеки, на широкому фактичному матеріалі простежили тисячолітню присутність України в Європі, починаючи з IX ст. і закінчуючи сучасністю, окреслили її геостратегічні пріоритети. Окрім загальних праць з європейської історії, побачили світ країнознавчі дослідження, зокрема присвячені Німеччині. Цьому сприяло утворення та діяльність наукових осередків українсько-німецьких досліджень у структурі Дніпропетровського національного університету імені О.Гончара (керівник – проф. С.Бобильова), Харківського національного університету імені В.Каразіна (керівник – доц. О.Навроцький) та інших університетів, видання наукового збірника «Питання німецької історії». У ньому публікуються

---

¹⁶ Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього / За ред. А.Кудряченка. – К., 2009. – 544 с.; Україна в Європі: контекст міжнародних відносин / За ред. А.Кудряченка. – К., 2011. – 640 с.

матеріали як з історії Німеччини, німецько-українських взаємин, так і про долю німецької меншини в Україні. Грунтовну працю узагальнюючого характеру з історії Німеччини від давніх часів до 1945 р. оприлюднила С.Бобильова¹⁷. Серед українських германістів виділяються цінними напрацюваннями з історії Веймарської республіки, возз'єднання Німеччини, європейської політики ФРН, українсько-німецьких відносин П.Барвінська, В.Газін, Г.Грабарчук, І.Каменецький, Н.Кривець, А.Кудряченко, Д.Лакішик, О.Литвяк, І.Ліхнякевич, А.Мартинов, О.Опанасенко, І.Постемська, В.Солошенко, В.Степанов та ін.

Історії Франції присвятили праці В.Ададуrow¹⁸, а також О.Іваненко, В.Манжола, Н.Масльонкіна, Б.Мирхан, Т.Телькінена, Л.Халецька та ін. Аналітичними є монографії О.Брусиловської про посткомуністичну Східну Європу¹⁹, С.Віднянського та А.Мартінова про шанс до об'єднання Східної Європи²⁰, колективні²¹ та індивідуальні навчальні посібники з історії європейської цивілізації²², а також студії Т.Будзінського, Т.Герасимчук, М.Держалюка, Л.Дещинського, В.Копійки, М.Кордона, В.Манжолі, А.Омельченка, А.Панюка, А.Русака, В.Шниркова, О.Чугріної та ін. Десятки праць, здебільшого у форматі дисертацій та статей, віддзеркалюють результати досліджень українських авторів військово-політичної діяльності НАТО, її східноєвропейського вектора (С.Волощук, В.Орлик, О.Санжеровський).

Якщо розглядати наявні історико-країнознавчі дослідження з кількісного погляду, то найбільше з них після Німеччини та Франції присвячено Великій Британії (Ю.Блох,

---

¹⁷ Бобильова С.Й. Історія Німеччини з давніх часів до 1945 року. – Дніпропетровськ, 2003. – 528 с.

¹⁸ Ададуrow В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття). – Л., 2002. – 412 с.

¹⁹ Брусиловська О. Посткомуністична Східна Європа: зовнішні впливи, внутрішні зміни. – Одеса, 2007.

²⁰ Віднянський С., Мартинов А. Об'єднана Європа: від мрії до реальності. – К., 2009. – 376 с.

²¹ Історія європейської цивілізації: навч. посібн. / За ред. В.Й.Голуба. – К., 2007.

²² Джеджора О. Історія європейської цивілізації. – Л., 1999. – 448 с.

Т.Гогунська, О.Дьомін, І.Єремєєва, В.Іщенко, В.Крушинський, О.Маклюк, О.Набока, О.Неприцький, Ю.Панченко, В.Савенков, Г.Сталовєрова, К.Черевик, О.Черевко та ін.), Італії (М.Варварцев, Р.Калитчак, О.Пахльовська, Є.Перепилиця та ін.), Іспанії (В.Годлевська, О.Іваницька, Б.Чума, В.Шелюто), Угорщині (А.Голловач, Є.Кіш, І.Міськов), Греції (А.Пелешко, О.Терентьєва), Португалії (Є.Рой), Туреччині (С.Аллахвердов, В.Сергійчук), Австрії (І.Жалоба), скандинавським (О.Сахновський, О.Швед) та іншим країнам.

У полі зору українських дослідників дедалі більше місця займає історія країн Азії, Африки та Латинської Америки, у т. ч. й новітня. Зростає інтерес українських науковців до історії Китаю, Кореї, Індії, Японії та інших азійських країн (І.Агапітова, О.Ленько, О.Микал, І.Попіха, В.Урусов та ін.). До речі, В.Кіктенко дослідив історію зародження і становлення українського китаєзнавства (XVIII – перша половина XX ст.), вказавши на цінність набутого досвіду для сучасних пошуків. Домінує тут, як і в інших напрямках азійських студій, навчальна література, яка дедалі повніше ґрунтується на результатах досліджень (Ю.Бураков, П.Ігнат'єв, М.Гон, В.Кириченко, А.Козицький, А.Костиря, А.Поспєлов, Є.Рой, І.Сергійчук, В.Степанков, О.Тумаков, О.Чижов та ін.)²³. У них простежується відхід істориків не тільки від штампів радянської історіографії, а й від історіософії європоцентризму.

Європейський вектор інтеграції України не означає, що можна нехтувати східними орієнтирами в політиці і тематиці досліджень. Доречно нагадати, що М.Грушевський у відомій праці «На порозі нової України» на чільне місце ставив

---

²³ Див.: Бураков Ю.В. Новітня історія країн Азії та Африки 1945–1992. – К., 1993. – 101 с.; Гон М. Новітня історія країн Азії в повоєнний період. – Рівне, 2000. – 120 с.; Тумаков А.Н., Чижов А.П. Новейшая история стран Восточной Азии (1945–2000 гг.): Учебн. пособ. – Х., 2001. – 179 с.; Кириченко В.П. Новая история країн Азії, Африки та Латинської Америки. – К., 2002. – 168 с.; Козицький А. Новітня історія Азії та Африки: Посібн. у 3-х ч. – Ч.1. – Л., 2003. – 430 с.; Ч.2. – Л., 2003. – 430 с.; Ч.3. – Л., 2003. – 430 с.; Сергійчук І.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець XX ст.): Посібн. – Суми, 2003. – 288 с.; Лейберов О.О. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – до наших днів): Посібн. – Ніжин, 2011. – 103 с.

чорноморську орієнтацію як важливу складову української геополітики. Він розглядав Чорне море як центр комунікації та пов'язування різнорідних культурних і політичних взаємин України з указаним регіоном²⁴. Цим обумовлюється необхідність ґрунтовно знати історію й культуру країн цього регіону, а також народів східного походження, що населяють Україну, зокрема кримських татар, караїмів, кримчаків, тюркомовних етносів, сприяти збереженню їхніх традицій. Ось чому в цій царині велика роль відводиться українським сходознавцям, надбання яких, як уже зазначалося, стають дедалі вагомішими не лише з погляду візантиністики. Дослідники прагнуть з'ясувати унікальність історії та моделей політичного й соціально-економічного розвитку країн Сходу як у далекому минулому, так і в новітню добу, зокрема Китаю, Японії, Кореї, Індії, Індонезії, Пакистану, Єгипту, Ірану, Туреччини та ін. Ключове значення мало видання навчальних посібників з історії Сходу, передусім, навчально-методичного комплексу В.А.Рубеля²⁵. Значних змін зазнали оцінки кризових подій на Близькому Сході, в арабському світі (Г.Батенко, Г.Геворгян).

Ряд дослідників заторкнув болючі питання новітньої історії державного будівництва в Латинській Америці (Л.Скворцова, А.Самойленко), арабських країнах (С.Плачинда) та в сучасній Африці (І.Опря, Ю.Скорород). Однак наукові здобутки у цій ділянці української історіографії загалом залишаються досить скромними, якщо не враховувати навчальну літературу. А.Козицький, аналізуючи причини скромних успіхів українських істориків у цій сфері, цілком справедливо зазначив, що даються взнаки дефіцит фахівців із знанням східних мов і мов латиноамериканських та африканських країн, брак джерел та оригінальної літератури,

---

²⁴ Див.: *Грушевський М.* Нові перспективи // На порозі нової України: Статті і джерельні матеріали. – Нью-Йорк–Львів–Київ–Торонто–Мюнхен, 1992. – С. 26.

²⁵ *Рубель В.А.* Історія середньовічного Сходу. Курс лекцій. Вид. 2-е. – К., 2002. – 624 с.; *Його ж.* Історія Середньовічного Сходу. Вид. 3-є, доп. і випр. – К., 2002. – 736 с.; *Його ж.* Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половини XIX ст.): Навч. посібн. – К., 2007. – 550 с.

обмеженість наукових і культурних зв'язків із цими континентами²⁶.

Заслужують на увагу деякі нові явища й тенденції, характерні для української славістичної історіографії нового і новітнього часу, яка, спираючись на давні національні традиції і набутий досвід, за визначенням С.Віднянського та С.Копилова, дедалі повніше утворює ідеї не стільки панславізму та слов'янської спільності, скільки самотності і спорідненості²⁷. Підвищується інтерес істориків до об'єктивного дослідження корінних змін у долі слов'янських народів упродовж ХХ ст.: звільнення від імперської залежності й відновлення ряду національних держав, зародження та розгортання антигітлерівського й антирадянського руху опору, повалення комуністичних режимів, демократичні перетворення та включення низки слов'янських країн до об'єднаної Європи. Новою рисою славістичних досліджень є й те, що їхні автори, зокрема Л.Зашкільняк, М.Кріль, В.Яровий та ін., висвітлюють проблеми слов'ян на тлі загальної історії центрально-східноєвропейських і балканських країн²⁸. Нарощуванню історико-славістичних знань сприяють міжнародні наукові конференції, регулярне видання збірників «Проблеми слов'янознавства» (Львів), «Слов'янський вісник» (Рівне) та ін. У рейтингу за чисельністю праць провідні місця займають проблеми Польщі (Л.Алексієвець, О.Вітенко, Б.Гудь, Л.Зашкільняк, О.Калакура, І.Ципенда, І.Козловський, І.Срібняк, Р.Стрільчук, І.Чорна), Чехії та Словаччини (І.Боровець, Т.Бровченко, С.Віднянський, І.Вовканич, І.Десятичук,

²⁶ *Козицький А.* Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки // Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми. – С. 397.

²⁷ *Віднянський С., Копилов С.* Головні етапи та особливості розвитку української історичної славістики нового часу // Слов'янські обрії. – К., 2008. – Вип. 2: XIV Міжнародний з'їзд славістів (2008 р., Охрид, Республіка Македонія). Доповіді. – С. 92–111.

²⁸ Новітня історія центральноєвропейських та балканських країн. ХХ століття / Відп. редактор В.І.Яровий. – К., 2005. – 816 с.; Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) / Редактор М.М.Кріль. – К., 2008. – 284 с.; Історія Центрально-Східної Європи: навч. посіб. / За ред. Л.Зашкільняка. – Л., 2009. – 660 с.

М.Кріль, І.Малацай, Л.Новак-Каляєва, Т.Сергієнко, А.Слесаренко, П.Федорчак, О.Цуп, С.Шуміхіна, Ю.Юрійчук). Побачили світ вагомі дослідження з історії південнослов'янських країн (Л.Войтович, Є.Іванов, О.Крапивін, Є.Кузнецов, О.Лапшин, О.Лисов, М.Нагірний, В.Павленко, О.Павлюченко, Н.Стрельчук, Ю.Шахін). Окремо варто назвати ґрунтовну працю відомого болгариста В.Чорнія²⁹, яка заповнила дуже помітну прогалину української історіографії, представивши понад 1300-літню історію болгарського народу. Разом із тим можна солідаризуватися з міркуваннями М.Крілья про нерівномірність дослідження ареалу слов'янських народів. За його оцінкою, найбільш вагомими здобутками характеризуються українська полоністика та богемістика, помітними є надбання словакістики та болгаристики. Натомість лише поодинокі публікації маємо з історії сербів, хорватів, македонців, словенців³⁰. До цього переліку можна додати боснійців та чорногорців.

На жаль, у контексті української славістики все ще залишаються на маргінесі замовчувані або спотворювані в радянські часи проблеми історії Росії та Білорусії, особливо новітньої. Скажемо відверто: російській історії присвячено невинувато мало праць. Здебільшого це дисертаційні роботи і статті з окремих проблем, оскільки до розпаду СРСР вона майже не виокремлювалась як окремий об'єкт історичного пізнання, а в дореволюційній та радянській історіографіях, як справедливо зазначила Н.Лешкович, було створено багато міфів і стереотипів, особливо пов'язаних із початковим етапом історії Росії («київська спадщина», «татаро-монгольське ярмо», «про споконвічну приреченість Москви стати центром політичного об'єднання північно-східних народів», «добровільне входження

---

²⁹ Чорній В.П. Історія Болгарії. – Л., 2007. – 463 с.

³⁰ Кріль М. Історична славістика в Україні // Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми. – С. 362.

неросійських народів до складу імперії» та ін.), частину яких успадкувала російська історична наука пострадянських часів³¹.

Сучасна українська історіографія відводить багато місця сюжетам, пов'язаним із експансіоністськими амбіціями Москви, формуванням імперії, утвердженням монархічного режиму та розширенням території Росії (В.Дибенко, А.Крюков, О.Стрілюк), репресивною політикою комуністичного режиму, яка мала катастрофічні наслідки як для України, так і для Росії (С.Білокінь, С.Кульчицький, Ю.Шаповал), із ставленням білої і більшовицької Росії до українських урядів Центральної Ради, Гетьманату, Директорії, ЗУНР у період 1917–1921 рр.³² (О.Бойко, Ю.Булгаков, В.Верстюк, Т.Осташко, Р.Піріг, О.Реєнт, О.Рубльов, В.Солдатенко, Ю.Терещенко та ін.), з російсько-українським воєнним конфліктом цих років (Л.Гарчева, В.Єшпанов, М.Ковальчук, О.Несук), з Другою світовою війною (М.Коваль, В.Косів), з перебудовними процесами, відновленням державності Росії та сучасними українсько-російськими відносинами (Т.Батенко, П.Вичівський, Д.Євтушенко, І.Мельничук, В.Ткаченко, І.Ткаченко).

Створення узагальнюючих праць пошуково-аналітичного плану започаткував тритомник «Україна і Росія в історичній ретроспективі», підготовлений за редакцією В.Литвина. Автори кожного з томів намагалися системно розглянути наскрізні проблеми історії України, включаючи проекти доби Московського царства і Російської імперії (В.Верстюк, В.Горобець, О.Толочко), радянського періоду (В.Гриневич, В.Даниленко, С.Кульчицький, О.Лисенко), з'ясувати тенденції розвитку українсько-російських взаємин в умовах утвердження суверенітету і незалежності обох держав, проаналізувати різні вектори їх зовнішньої політики і шляхи трансформації

---

³¹ *Лешкович Н.* Дослідження історії Росії (період від давнини до кінця XVIII ст.) // Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми. – С. 363.

³² Нариси історії Української революції 1917–1921 рр.: у двох книгах / Авт. кол. В.Ф.Верстюк (кер.) та ін. – К., 2011. – Кн.1. – 340 с.

пострадянських суспільств (С.Кульчицький, Б.Парахонський)³³. На жаль, суперечливі процеси державотворення в РФ тут лише окреслені, а їх поглиблене дослідження ще не отримало логічного продовження в наступні роки. Не спромоглися українські науковці створити власний підручник з історії Росії для системи освіти України. Очевидно, має рацію Т.Полешук, стверджуючи, що нинішня ситуація в українській історичній науці поки що не сприяє заохоченню займатися русистикою і цей напрям – більшою мірою перспектива, ніж реальність³⁴.

Досі поодинокий характер мають дослідження з історії Білорусі (І.Стрикун, А.Трофимчук), але їх значення дуже важливе, оскільки в самій республіці триває маніпуляція суспільною свідомістю через радянсько-пропагандистське трактування минувшини білоруського народу. Тут багато належить зробити Центру дослідження історії Білорусі, створеного в рамках Інституту української археографії та джерелознавства імені М.С.Грушевського НАН України (керівник – проф. Ю.Мицик).

Загалом українські історики надто стримані в дослідженні пострадянського простору: дуже мало праць про Азербайджан, Вірменію, Грузію, Казахстан, Молдову, Туркменію, Узбекистан, балтійські держави: Естонію, Латвію і Литву.

Із історією зарубіжних країн тісно пов'язаний розділ знань, який прийнято називати міжнародними відносинами і зовнішньою політикою держав. Новітня історіографія розглядає міжнародні відносини як систему політичних, соціальних, культурних, військових, правових та інших зв'язків між державами і народами. Кожна із цих складових має історичний сегмент, а значить, і належить до завдань історіописання. Через посилення євроінтеграційних процесів України зростає інтерес українських істориків до історії міжнародних відносин. На це

---

³³ Україна і Росія в історичній ретроспективі / За ред. В.М.Литвина. – У 3 т. – К., 2004. – Т. 1: Українські проекти в Російській імперії. – 304 с.; Т. 2: Радянський проект для України. – 531 с.; Т. 3: Новітній український державотворчий процес. – 327 с.

³⁴ *Полешук Т.* Вивчення історії Росії XIX–XX ст. // Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми. – С. 376.

справедливо звернув увагу Р.Сирота, зазначивши, що цей напрям дедалі рельєфніше виступає як «міжнародна історія» (International History)³⁵.

У низці досліджень³⁶ аналізуються зміни у світі після краху комуністичних експериментів, розпаду СРСР і соціалістичного табору, простежуються трансформації в колишніх сателітах СРСР у Центральній і Східній Європі, європейська інтеграція країн Балтії (В.Завадський), причому, як правило, під кутом зору значення їхнього досвіду для України.

Дослідники аналізують нові реалії міжнародних відносин, які склалися на межі тисячоліть, звертаючись водночас до історичного досвіду та уроків минулого, висвітлюють міждержавне співробітництво в рамках ООН, Ради Безпеки, ЄС, Вишеградської четвірки, НАТО (Т.Брежнєва), осмислюють роль руху неприєднання в системі міжнародних відносин (О.Ляшенко, М.Матьовка) тощо. При цьому чи не найбільша увага зосереджується на двосторонніх відносинах та зв'язках, зокрема: українсько-британських (О.Гончаров, А.Грубінко), українсько-французьких (О.Іваненко), українсько-болгарських (В.Павленко), українсько-італійських (Є.Перепилиця), українсько-ізраїльських (О.Балера), українсько-китайських (Т.Люк), українсько-німецьких (П.Барвінська), українсько-польських (І.Дерев'янок), українсько-російських (С.Борисенко), українсько-словацьких (Т.Сергієнко) та ін. Цей напрям вартий продовження, але хотілося б застерегти дослідників від механічного перенесення напрацьованих схем на інші країни, адже відносини з будь-якою державою мають свою специфіку і, власне, її треба виявляти і досліджувати.

---

³⁵ *Сирота Р.* Студії з історії міжнародних відносин ХХ століття // Там само. – С. 325–330.

³⁶ *Конпель О.А., Пархомчук О.С.* Міжнародні відносини ХХ сторіччя. – К., 1999. – 255 с.; *Їх же.* Міжнародні системи та глобальний розвиток: Навч. посібн. – К., 2004. – 314 с.; *Їх же.* Міжнародні відносини ХХ століття. – К., 2005. – 260 с.; *Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980–2000 рр.): Підручник / Л.Ф.Гайдуков, В.Г.Кремень, Л.В.Губерський та ін.* – К., 2001. – 621 с.; *Крушинський В.Ю., Манжола В.А.* Міжнародні відносини та світова політика. 1945–1980: Навч. посібн. – К., 2007. – 192 с.

Отже, відмінною рисою української історіографії 90-х років ХХ ст. – першого десятиріччя ХХІ ст. є повернення до її традиційного зацікавлення історією зарубіжних країн і не тільки сусідніх. Значно збільшилася чисельність дослідників всесвітньої історії, поряд із представниками старшого й середнього покоління заявила про себе нова, ідеологічно необтяжена генерація молодих учених, сформувалися нові наукові осередки і школи. Особливо слід вітати знакову подію – створення Інституту всесвітньої історії НАН України, який, судячи з повідомлень, передусім його директора проф. А.Кудряченка, має солідну програму наукових досліджень. Хочеться, щоб інститут узяв на себе прогностичне програмування та координацію науково-дослідних робіт, активізував співпрацю з іншими осередками всесвітньої історії, у тому числі з ННДІУВІ та університетськими кафедрами. Це важливо, оскільки спостерігається розпорошення інтелектуальних сил на дрібні і другорядні теми, процвітає дублювання проблематики дисертаційних робіт, не кажучи вже про студії у форматі наукових статей. Інститут покликаний надавати науково-методологічну допомогу вишівським історикам, активніше впливати на якість докторських і кандидатських дисертацій, методологічну діяльність спеціалізованих вчених рад по їх захисту. Не можна вважати нормальним, що на деяких радах захищаються теоретично слабкі роботи, з обмеженою джерельною базою і незначним внеском у приріст наукових знань. У ході ознайомлення та аналізу тематики захищених дисертацій за спеціальністю «всесвітня історія», впадає у вічі, що серед них є немало робіт, які мали б розглядатися за фахом «історія України». Це стосується, зокрема, дисертацій, присвячених зовнішній політиці України, історії Криму, Закарпаття, Буковини, Галичини та Волині.

За минулі роки набагато розширилася географія країн, які стали об'єктом дискурсів українських науковців, урізноманітнилася проблематика досліджень, помітно збагатилась їх джерельна база за рахунок залучення іноземних документальних та літературних джерел. Рельєфнішим став український контекст дослідження світового й регіонального історичного процесу, урізноманітнилися міжнародні контакти

українських істориків і появилися нові форми їхнього співробітництва із зарубіжними колегами. Відбулася своєрідна «ревізія» методологічного інструментарію дослідження зарубіжної історії, утверджується відхід від ідеологічних схем радянської історіографії, хоча рецидиви деяких оціночних стереотипів, збанкрутілих міфологем і упереджених підходів усе ще мають місце й сьогодні.

Сучасній українській історіографії відчутно властивий дефіцит на фахівців і авторитетні наукові школи з історії зарубіжних країн, повільно засвоюється цивілізаційна модель світової історії, модерні й постмодерні методологічні орієнтири на досягнення культурно-духовних цінностей інших народів в антропологічному вимірі.

Автор свідомий того, що формат статті не дає змоги глибше і докладніше розглянути відображення в новітній українській історичній науці історії зарубіжного світу. Її надбання, здобуті за два останні десятиріччя, настільки суттєві та важливі, що варті ґрунтовного монографічного дослідження, принаймні на рівні дисертаційної роботи. Зі свого боку зазначимо: закладено потужне підґрунтя для подальших досліджень історії усіх епох, усіх континентів і багатьох країн світу, особливо історії порубіжжя України. Назвемо лише деякі проблеми, що варті більшої уваги українських істориків.

По-перше, досягнути зарубіжний світ у всіх його часопросторових вимірах і динаміці українські історики зможуть лише на засадах оновлення методології історичного пізнання. Йдеться не про механічне перенесення на український ґрунт західних постмодерністських моделей історіописання, а про їх критичне осмислення і творче засвоєння тих його методик, які дозволяють досягнути світ як цілісність у всіх його розмаїтостях і суперечностях. Тут не обійтися без синергетичного підходу як теорії і способу самоорганізації наукової системи шляхом міждисциплінарних досліджень, поєднання гуманітарного і природничо-географічного компонентів історичного пізнання.

По-друге, від інтелектуальних зусиль і напрацювань українських істориків залежить не просто присутність українського компонента у світовій історії, а глибоко наукове розкриття феномену України в контексті світових цивілізацій. Після багатьох десятиліть сприйняття українським суспільством зарубіжної історії через призму партійно-класового підходу,

створилися умови для її наукової інтерпретації. Водночас виникла унікальна можливість представити українську історію не як додаток до історії Росії, а як історію самодостатньої та повноцінної держави зі своїм самотутнім досвідом (позитивним і негативним).

По-третє, українська історична наука, її потужний творчий потенціал мусить подолати рештки синдрому провінціалізму і вийти на більш широкий простір співпраці із зарубіжними колегами, ініціювати виконання спільних міжнародних проектів. Особливо це стосується історії тих держав, до складу яких на тих чи інших етапах входили українські землі, а також країн, де в минулому або за два останні десятиріччя сформувалися численні українські діаспори. Кожен українець має право ознайомитися з українською версією історії держав, з якими Україна має дипломатичні відносини або готується до їх установа, адже без цього важко виробити науково виважені та обгрунтовані орієнтири зовнішньої політики держави.

І, нарешті, вочевидь назріла необхідність на державному рівні підвищити роль Українського національного комітету істориків у міжнародному співробітництві, зокрема участі в діяльності Міжнародного комітету історичних наук, у проведенні Міжнародних конгресів істориків, у організації міжнародних наукових конференцій та методологічних семінарів. Необхідно також розширити можливості для стажування українських істориків, українознавців загалом у зарубіжних країнах, надання їм стипендій та грантів, а також прискорити реформування системи історичної освіти і підвищення якості підготовки вітчизняних фахівців із всесвітньої історії. У цьому відношенні вони вправі очікувати на допомогу й підтримку з боку держави, громадськості та меценатів.

A chain of new tendencies in Ukrainian historiography of foreign countries development is cleared up in the article. Also an activity of leading Ukrainian historians, Ukrainian studies researchers, scientific centers and schools of independence age is viewed. Their work, main directions and studio thematic, the most important works about world history from the view of Ukrainian centrism are analyzed.